

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор

О.Г.Бондар

03 вересня 2008 року

Навчальна програма курсу

**АНТРОПОНІМІЯ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ
(за вимогами кредитно-модульної системи)**

Освітньо-кваліфікаційний рівень: *6.020303 – бакалавр*

Галузь науки: *0203 – гуманітарні науки*

Напрямок підготовки: *філологія*

Статус курсу: *за вибором*

Запоріжжя 2008

**АНТРОПОНІМІЯ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ: навчальна програма
курсу. – Запоріжжя:ЗНУ, 2008.**

Укладач: кандидат філологічних наук, доцент **Стовбур Любов Миколаївна**

Ухвалено на засіданні
кафедри української мови
протокол №1
від 28 серпня 2008року
зав.кафедри –к.філол.н.,
доцент **Стовбур Л.М.**

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Організація сучасного суспільного життя вимагає, щоб кожна особова назва була точно кодифікована, щоб її завжди однаково писали, вимовляли і відмінювали. Тому правопис і вимова прізвищ, імен, імен по батькові є одним із складних питань, з яким постійно доводиться стикатися як працівникам відділів освіти, державних установ, внутрішніх справ, реєстрації актів громадянського стану, паспортних столів, так і пересічним громадянам. Як відомо, прізвище – оформлена офіційними документами родова назва людини, яка приєднується до її імені, одержується після народження або у шлюбі та, як правило, передається нащадкам.

II. МЕТА І ЗАВДАННЯ КУРСУ

Метою спецкурсу – розвинути інтерес у майбутніх філологів до історико-етимологічної характеристики свого родоводу, його місця і ролі в контексті антропонімікону Запорізького регіону, а також прищепити навички дослідницько-пошукової роботи стосовно прізвища, імені, прізвиська тощо.

У процесі роботи постають такі **завдання**:

- опанувати теоретичними засадами антропології;
- оволодіти практичними навичками добору й систематизації ілюстративного матеріалу;
- давати науковий коментар до зібраного і покласифікованого фактажу.

За підсумками вивчення курсу студент повинен **знати**:

- ключові теоретичні моменти наукового підґрунтя вітчизняної та східнослов'янської антропонімії;
- прізвища видатних ономастів-славістів та їхні основні здобутки на ниві антропонімії;

- специфіку антропонімної картини Запорізького краю;
- доробок запорізьких учених, зроблений у царині антропонімії.

У процесі вивчення спецкурсу студент повинен **уміти**:

- вичленовувати з ономастичного потоку антропоніми;
- класифікувати їх за певними критеріями (походженням, семантикою, дериватологічною природою тощо);
- встановлювати роль і місце запорізького антропонімного масиву в межах загальнонаціонального іменника;
- прогнозувати перспективні шляхи розвитку вітчизняного антропонімікону;
- на практиці (у школі, паспортних столах, службі з питань міграції, консультаційних центрах, на посаді держслужбовця тощо) застосовувати знання, набуті під час вивчення курсу.

ІІІ. МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ

Курс «Антропонімія Запорізького краю» має тісні зв'язки із курсом Сучасної української літературної мови, Історичною граматикою, Історією української мови, ономастикою, етимологією, Історією української літератури, Історією України, Всесвітньою історією, Історією Запорізького краю, географією, археологією тощо.

IV. ЗМІСТ КУРСУ

Модуль 1. Становлення антропоніміки як розділу ономастики.

Тема 1. Вступ до курсу «Антропонімія Запорізького краю».

Мета і завдання спецкурсу, його роль у підготовці майбутніх філологів.

Антропоніміка як розділ ономастичної науки. Поняття про антропонім як різновид онімів. Предмет і завдання антропонімії.

Тема 2. Становлення антропоніміки як розділу ономастики.

Первісні антропоніми-тотеми.

Роль антропонімів у формуванні релігійних канонів.

Слов'янський антропонімікон – нащадок індоевропейського.

Тема 3. Філософічно-сутнісний чинник творення власних особових назв.

Взаємозв'язок системи власних особових імен з основними філософськими поняттями.

Віддзеркалення у вітчизняній антропонімії узагальненого світогляду людності.

Тема 4. Лексикографічний аспект слов'янського антропонімікону.

Додаток до словника Б.Грінченка – перша спроба укладання світського списку імен.

Спроба фіксації САІ в літературній формі в словнику І.Огієнка.

Монографії І.Желєзняк – вагомий внесок у розвиток ономастичного словникарства.

Доробок антропонімістів діаспори.

Модуль 2. Етимологічно-семантичні аспекти дослідження антропонімів Запорізького краю.

Тема 1. Регіональна специфіка процесу йменотворчості запорожців.

Геополітичний фактор впливу на склад запорізького іменника.

Роль поліетнічності в антропонімних процесах.

Козацтво як генератор творення колоритних прізвищевих назв.

Тема 2. Екстралінгвальні чинники антропонімного процесу.

Церковне регламентування репертуару імен.

Відбиття суспільно-політичних подій на специфіці найменування осіб: махновська вольниця, післявоєнна відбудова, масові міграційні явища останніх десятиліть.

Тема 3. Розгляд особових назв представників Запорізького краю через призму походження та значення.

Прізвища індоарійського походження.

Антропоніми з тюркськими коренями.

Власні особові імена єврейського походження.

Антропоніми-полонізми.

Тема 4. Внесок видатних постатей Запорізького краю у розбудову іменника.

Доробок письменників Запоріжжя у галузі антропонімії.

В.А.Чабаненко як пропагандист і патріот рідного краю.

Відображення антропонімних процесів у розвідках молодих учених Запорізького краю.

V. ЛІТЕРАТУРА

Основна:

- 1.Белей Л.О. Літературно-художня антропонімія як джерело розвитку національного іменника українців // Мовознавство. – 1993. – №3.
2. Демчук М.О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV-XVII ст. – К., 1988.
3. Карпенко Ю.О. Реєстри Війська Запорізького і проблема постановня українських прізвищ // Питання історичної ономастики України. – К., 1994.
4. Керста Р.Й. Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування. – К., 1984.
5. Кровицька О. Назви осіб в українській мовній традиції XVI-XVIII ст. Семантика і словотвір. – Львів, 2002.
6. Масенко Л.Т. Українські імена і прізвища. – К., 1990.

7. Медвідь-Пахомова С.М. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах. – Ужгород, 1999.
8. Наливайко С. Таємниці розкриває санскрит. – К., 2000.
9. Наливайко С. Індорійські таємниці України. – К., 2004.
10. Остап Р.І. Власні особові імена у функції прізвищевих назв // Українська лексика в історичному та ареальному аспектах. – К., 1991.
11. Остап Р.І. Із життя сучасних українських прізвищ // Українська пропріальна лексика. – К., 2000.
12. Остап Р.І. Корінні і некорінні прізвища: постановка проблеми // Наукові записки. – Вип. 37. – Кіровоград, 2001.
13. Петров В.П. Етногенез слов'ян: джерела, етапи розвитку і проблематика. – К., 1972.
14. Сухомлин І.Д. Питання антропоніміки в українській мові. – Дніпропетровськ, 1975.
15. Ткаченко О.Б. Українські прізвища з суфіксом *-енко* та споріднені утворення (питання походження) // Слов'янське мовознавство: Зб. статей. – Вип. II. – К., 1958.
16. Худаш М.Л. Із спостережень над українськими козацькими особовими назвами-композиціями середини XVII ст. // Ономастика / Відп. ред. К.К.Цілуйко. – К., 1966.
17. Худаш М.Л. З історії української антропонімії. – К., 1977.
18. Чучка П.П. Розвиток імен і прізвищ // Історія української мови. Лексика і фразеологія. – К., 1983.
19. Сухомлин І.Д. Питання антропоніміки в українській мові. – Дніпропетровськ, 1975.

Додаткова:

1. Бучко Д.Г. Свідки Княжої доби // Свобода. – Тернопіль, 2000. – №50.
2. Веселовский С.Б. Ономастикон: Древнерусские имена, прозвища и фамилии. – М., 1974.

3. Ільченко І.І. Прізвища іншомовного походження Надвеликолузького регіону // Актуальні питання антропоніміки. – К., 2005. – С. 104-110.
4. Касім О.Ю. Про динаміку українських особових імен Одещини // Мовознавство. – 1990. - №3.
5. Кравченко Л.О. Прізвища Лубенщини. – К., 2004.
6. Марталого Т.В. Антропонімія Північного Степу України: Дис. ... канд. філол. наук. – Кіровоград, 1997.
7. Панцьо С.Є. Антропонімія Лемківщини. – Тернопіль, 1995.
8. Познанська В.Д. Складні прізвища в антропонімії Південно-Східної України // В пространстве філології: К 70-летию со дня рождення Е.С.Отина / Отв. ред. В.М.Калинкин. – Донецьк, 2004.
9. Поповський А.М. Українські прізвища із займенниковою основою *сам* / *само* // Функціонально-комунікативні аспекти граматики і тексту: Зб.наук. праць, присвячений ювілею А.П.Загнітка. – Донецьк, 2004.
10. Пура Я.О. Сучасні прізвища Рівненщини. – Рівне, 1990. – Ч. V.
11. Чучка П.П. Сліди язичництва в антропонімії українців Карпатського регіону // Ономастика України першого тисячоліття нашої ери / Відп. ред. І.М.Желєзняк. – К., 1992.
12. Чучка П.П. Власне українські особові імена // Дивослово. – 2004. – №4.

Довідкова:

1. Бурячок А.А. Українсько-російський транслітерований словник власних імен і найпоширеніших прізвищ. – К., 2001.
2. Ващенко В.С. Словник полтавських говорів. – Харків, 1960.
3. Горпинич В.О. Прізвища степової України: Словник. – Дніпропетровськ, 2002.
4. Горпинич В.О., Корнієнко І.А. Прізвища Дніпровського Припоріжжя (словник). – Дніпропетровськ, 2003.

5. Етимологічний словник української мови: В 7 томах / Головний редактор
О.С.Мельничук. – К., 1982-2006. – Т.1-5.
6. Ономастична картотека Інституту української мови НАН України.
7. Редько Ю.К. Довідник українських прізвищ. – К., 1969.
8. Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей. Словник-довідник. 2-ге вид., випр. і доп. – К., 1996.
9. Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівецьчини) / Укладачі: Н.Д.Бабич, Н.С.Колесник, К.М.Лук'янюк (гол. ред.) та ін. – Чернівці, 2002.
10. Тупиков Н.М. Словарь древнерусских личных собственных имён. – СПб., 1903.
11. Чабаненко В.А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини. – Запоріжжя, 1993. – Т. 1-4.
12. Чабаненко В.А. Прізвиська Нижньої Наддніпрянщини. – Запоріжжя, 2005.
13. Этимологический словарь славянских языков: Праслав. лекс. фонд / Под ред. О.Н.Трубачёва. – М., 1974-2003. – Вып. 1-30.
14. Реєстр Війська Запорозького 1649 року / Підгот. до друку О.В.Тодійчук (гол. упоряд.), В.В.Страшко, Р.І.Осташ та ін. – К., 1995.